

מראי מקומות - יומא

עט:

שהרי ראוי להחמיר על החמץ כיון שהוא ראוי לאכילה יותר משאור. ותירץ, שכיון שאין אנו עוסקין כאן לענין אכילה, אלא לענין ביעור, סוברים בית שמאי שיש להחמיר יותר בשאור כיון שחמוצו קשה.

ו. עד כמה מזמנין וכו' כתב התוספות ישנים, שמחלוקתם היא רק מדרבנן, אבל כדי להתחייב בברכת המזון מן התורה, צריך שיעור שביעה ממש, וראיה ממה שאמרו שכלל ישראל מדקדקים לברך עד כזית עד כביצה, ומשמע ששיעורים אלו מדרבנן, אבל מן התורה, אין חיוב אלא כדי שביעה. ובהערות להגרי"ש תמה, שבסוגייתנו הקשתה הגמרא 'השתא כביצה שבועי משבעא, דעתא לא מיתבא'. ואם נאמר שאין בכביצה כדי שביעה מן התורה, אם כן מה ההוכחה לדין יישוב הדעת שהוא מן התורה. ועל כן פירש שלהדעה שמדרבנן מברכין בכזית, הוא משום שסובר שמדאורייתא החיוב הוא בכביצה, ורק המצריך כביצה מדרבנן, סובר שמן התורה צריך שיעור שביעה ממש, ומה שאמרו שהם מדקדקין עד כזית עד כביצה, היינו בדוקא, שלמאן דאמר מדקדקים עד כזית, הוא משום שהוא סובר שמן התורה חייב בכביצה. וראה עוד להלן בדברי הרש"ש.

ז. ושבעת זו שתיה כתב הרמ"א (קצ"ז, ד'), שיש אומרים שאם לא שתה, והוא תאב לשתות, אין חיוב לברך ברכת המזון מדאורייתא. וכתב השער הציון, שזוהי שיטת היראים, הסובר ש'ושבעת זו שתיה' היא דרשה גמורה, אבל שאר פוסקים סוברים שאינו אלא אסמכתא בעלמא. והחזון איש (או"ח כ"ח, ב') כתב, שלפי זה אם לא שתה בתוך סעודתו וברך ברכת המזון, ולאחר מכן שתה, יתחייב לברך שוב מן התורה, שהרי כשבירך מתחילה לא היה חייב אלא מדרבנן, עיין שם מה שכתב בזה.

ח. אכילה שיש בה שביעה ואיזו זו כביצה תמה הרש"ש בברכות (מ"ט:), איזו שביעה יש בכביצה. ותירץ על פי מה שאמרו (כריתות י"ד) אין בית הבליעה מחזיק יותר מכביצה, וכך הוא ביאור הפסוק: 'ואכלת', והשיעור הוא, הכמות שרגילים לאכול כדי להגיע ל'ושבעת', דהיינו שכשאוכלים כדי לשבוע, כמות האכילה המרובה ביותר שאפשר לאכול בבת אחת הוא כביצה, שהוא ממלא את בית הבליעה.

א. הא כביצה בעי סוכה הקשו התוספות ישנים, מדוע לא אמרו שלעולם גם בכיזה אין צריך סוכה, ומה שהקפיד רבי צדוק שלא לאכול כביצה, אינו משום דין סוכה, אלא כדי שלא להתחייב בנטילת ידים וברכת המזון, והניח בצריך עיון. ובשיח יצחק תירץ, שתירצו תירוץ טוב יותר, שאפילו אם תאמר שהכל תלוי בכביצה, יש לומר ששתי כותבות בלא גרעיניהן הם פחות מכביצה. וראה עוד בשפת אמת מה שכתב ליישב קושיא זו.

ב. השתא שתי כותבות בלא גרעינין לא הוה כביצה וכו' הקשה הגבורת ארי, שמא כותבת הגסה בגרעיניתה היא יותר מכביצה, אבל שתי כותבות סתמא בלא הגרעין אינם כביצה. ותירץ, שלפי מה שסברו בתחילה שהאוכל של הכותבת יותר מהגרעין, סברו שהגסה עם גרעיניתה אינה גסה כל כך שתהא יתירה על האוכל של שתיים סתם.

ג. אמר רבי ירמיה אין שתי כותבות וכו' כתב השפת אמת שלכאורה משמע, שלעולם הגרעין הוא יותר מהפרי, ותמוה, שהרי עיינו רואות שאינו כן. עוד הקשה, כיצד טעה המקשן, שהיה פשוט לו ששתי כותבות בינוניים אינם יותר מכותבת הגסה עם הגרעין, ולבסוף הסיק שלעולם הגרעין יותר מהפרי. ולכך ביאר, שודאי הפרי הוא יותר מן הגרעין, ותירוץ הגמרא הוא, ששתי כותבות בינוניות אינם כמו גסה עם הגרעין, וגם מה שאומרים האנשים 'תרי קבי דתמר' וכו', פירושו, שפעמים יש יותר מקב גרעינין בתמרים הגסות מאשר יש בשתי קבים של תמרים בינוניים.

ד. נכתוב רחמנא חמץ ולא בעי שאור ואנא אמינא וכו' הקשה השיח יצחק, והרי אין מזהירין מן הדין. וכתב, שאפשר שכאן הוא גילוי מילתא בלבד, שכשם שלענין אכילה השוה הכתוב שאור לחמץ לחיוב כרת, מכך שכתוב 'כל אוכל מחמצת ונכרתה', יש ללמוד בקל וחומר מחמץ שעובר על הלאו של כל יראה. עוד תירץ, שכיון ששאור הוא מין של חמץ, והחמץ עצמו ראוי לבוא לידי שאור, לכך יש ללמוד בגילוי מילתא שאור מחמץ, וכתב ששוב מצא כן בשיטה מקובצת בכביצה.

ה. שיעורו של זה לא כשיעורו של זה שאור בכזית וכו' הקשה התוספת יום הכפורים, מנין לבית שמאי לומר כן, והלא אפשר לומר גם להיפך, ששאור בכותבת וחמץ בכזית,